

Skyldur og réttindi lækna á tímum COVID-19

Dögg Pálsdóttir

lögfræðingur
Læknafélags Íslands

Dogg@lis.is

Fyrsti sjúklingurinn með COVID-19 greindist hér á landi 28. febrúar sl. Þegar þetta er ritað (30. mars) eru smitin orðin 1020. Smituðum fjölgar hratt og lönd hafa lokað landamærum sínum.

Læknar og heilbrigðisstarfsmenn eiga almennt ekki það val að draga sig til hlés í þessum aðstæðum. Þeir eru í framvarðasveit þeirra sem glíma við faraldurinn og afleiðingar hans. Þeir taka próf úr mögulega sýktum, oft við erfiðar aðstæður. Þeir sinna sýktum. Þeir sýkjast af sýktum og gjalda jafnvel fyrir með lífi sínu.

Hverjar eru skyldur lækna í þessum aðstæðum og hver er réttarstaða þeirra?

Skyldur

Síðareglur lækna segja að þeim sé skylt að leitast við að hjálpa sjúkum til að öðlast heilbrigði að nýju og að þeim beri að rækja starf sitt af vandvirkni og samviskusemi án tillits til eigin hagsmuna.¹ Sambærileg skylda er orðuð í bæklingnum *Goðir starfshættir lækna*.² Þar segir m.a. að læknar verði að bjóða fram aðstoð sína ef bráðatilvik koma upp á spítala eða starfsstofu eða í samfélaginu, að teknu tilliti til eigin öryggis, lækniskunnáttu og hvaða aðrir kostir til að veita læknisþjónustu eru fyrir hendi.² Líklega þarf einnig að líta til 22. gr. laga um heilbrigðisstarfsmenn nr. 34/2012 skyldar heilbrigðisstarfsmenn til að veita hjálp, séu þeir nærstaddir eða til þeirra leitað, að veita fyrstu nauðsynlegu aðstoð í skyndilegum og alvarlegum sjúkdóms- eða slysatilfellum í samræmi við menntun og þjálfun, nema þeim mun alvarlegri forföll hamli eða þeir með því stofni lífi eða heilbrigði sínu eða annarra í háska.

Það er borgaraleg skylda allra á aldrinum 18-65 ára að gegna á hættustundu, án

endurgjalds, starfi í þágu almannavarna. Það er sú ábyrgð sem hverjum borgara er ætlað að sýna samfélaginu og tengist meginreglunni um að borgurum beri að þjóna samfélagi sínu gegn því að njóta ákveðinna réttinda og verndar. Það hefur verið litið svo á að það sé borgaraleg skylda starfsmanna opinberra aðila þar á meðal lækna, að gegna störfum í þágu almannavarna við slíkar aðstæður. Einnig að opinberum aðilum sé þá heimilt að fela starfsmönnum tímabundið breyttar starfskyldur til að sinna forgangsverkefnum. Þessir starfsmenn halda óbreyttum launakjörum.³ Þessi borgaralega skylda starfsmanna opinberra aðila hefur ekki verið lögfest. Fyrir Alþingi liggur lagafrumvarp til að bæta úr því. Ekki er við öðru að búast en að frumvarpið verði samþykkt. Því fylgir að við núverandi aðstæður má flytja lækna í annað starf en það sem þeir voru ráðnir til. Í umsögn sinni til Alþingis benti LÍ á mikilvægi þess að við beitingu ákvæðisins verði tekið tillit til undirliggjandi sjúkdóma opinberra starfsmanna og þeir þá ekki settir í bein samskipti við sýkta.⁴ Sýnist sá fyrirvari í samræmi við þá varnagla sem settir eru í 22. gr. laga um heilbrigðisstarfsmenn og í *Goðum starfsháttum lækna*.

Réttindi

Réttindi lækna í þessum kringumstæðum snúa að vinnuaðstæðum, veikindarétti og tryggingavernd. Tryggja þarf að vinnuaðstæður séu eins öruggar og hægt er, meðal annars með tryggum aðgangi að nauðsynlegum hlífðarbúnaði. Um veikindarétt lækna og tryggingavernd er fjallað í kjarasamningi fjármála- og efnahagsmálaráðherra og LÍ.⁵ Veikindaréttur opinberra

starfsmanna er allmiklu rýmri en á hinum almenna vinnumarkaði. Læknar fá meðaltalslaun þann tíma sem veikindarétturinn varir, sem er mismunandi eftir starfstíma viðkomandi. Til viðbótar kemur að veikindarétturinn lengist um 13 vikur, 91 dag, en þá eingöngu á dagvinnulaunum, ef veikindin stafa af vinnuslysi eða atvinnusjúkdómi. Smit við þær kringumstæður sem nú eru uppi er eðlilegt að telja vinnuslys. Tryggingaverndin er tvíþætt, örorkubætur og dánarbætur. Örorkubætur vegna slyss í starfi eru að hámarki liðlega 22,3 mkr. Dánarbætur vegna slyss í starfi eru á bilinu 1-12 mkr. og fara eftir hjúskaparstöðu.

Læknar hafa lengi talið tryggingaverndina ófullnægjandi. Með síðasta kjarasamningi var því bókun um að aðilar ætluðu að skipa vinnuhóp til að fara yfir vinnuslysatryggingar lækna með sérstöku tilliti til einstakra áhættuþátta í starfi þeirra.⁵ Hópurinn átti að ljúka störfum fyrir 1. október 2018. Skemmst er frá því að segja að hópurinn var aldrei skipaður þó LÍ hafi tilnefnt fulltrúa og ítrekað minnt á bókunina.

Heimildir

1. Síðareglur lækna, 1. gr. lis.is/sidfraedi/codex-ethicus/codex - mars 2020.
2. *Goðir starfshættir lækna*, 2. útgáfa, Reykjavík 2017. landlaeknir.is/servlet/file/store93/item32436/Godir_starfshættir_laekna_31.5.2017.pdf. - mars 2020.
3. Sbr. 19. gr. laga um almannavarnir nr. 82/2008. Þessi grein verður að 19. gr. a í lögumum, ef Alþingi samþykkir frumvarp til laga um breytingu á þessum lögum sem dómsmálaráðherra mælti fyrir 23. mars sl., 697. mál, þskj. 1176.
4. Umsögn LÍ til allsherjar- og menntamálanefndar dags. 24. mars 2020. althingi.is/altext/erindi/150/150-1664.pdf - mars 2020.
5. Kjarasamningurinn rann út 28. febrúar 2019. Nýr samningur hefur ekki náðst.